

რისმაც გორდენიანი, „ბერძნული ცივილიზაცია“ III

დაახლოებით ერთი წლის წინ ფართო საზოგადოებას წარუდგინეთ რისმაც გორდენიანის ძალიან ცნობილი და პოპულარული წიგნის, „ბერძნული ცივილიზაციის“ პირველი და მეორე ტომის განახლებული გამოცემა: „გმირთა ეპოქიდან არქაიკამდე“ და „კლასიკური ეპოქა“. სულ რაღაც ერთ წელიწადში და თანაც გამორჩეულ, პანდემიურ და კრიზისულ დროს საზოგადოებას კვლავ წარუდგენთ ბატონი რისმაგის მორიგ ნაშრომს, „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომს – „ელინისტური ეპოქიდან გვიანანტიკურობამდე“.

„ბერძნული ცივილიზაციის“ პირველი და მეორე ტომის წარდგენისას გამოვიყენე 10 სიტყვა, რომლითაც, ჩემი აზრით, შეიძლება და მათი დახასიათება. ესენი გახლდათ: საუკეთესო, მნიშვნელოვანი, ინფორმატიული, თანამედროვე, სახელმძღვანელო, გზამკვლევი, ელინოფილური, პოპულარული, კლასიკური და ლეგენდარული...

გადავწყვიტე, მესამე ტომიც ამავე პრინციპით წარმოგიდგინოთ, ოღონდ არსებითად განსხვავებული ტერმინებით. ჩემი მოკრძალებული აზრით, „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომის დახასიათება შემდეგი 10 სიტყვით შეიძლება: ნანატრი, სახელმძღვანელო, ინტერდისციპლინური, მეცნიერული, აქტუალური, ორიგინალური, შთამბეჭდავი, შემაჯამებელი, უნიკალური, და ბოლოს... 4D განზომილების.

რატომ არის „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომი **ნანატრი**? ან ნაშრომის პირველ ორ ტომზე გავიზარდეთ და მოგ-

ვიანებთ თავად გავზარდეთ თაობები 90-იანი წლებიდან მოყოლებული დღემდე, მაგრამ ანტიკური სამყაროს შესახებ ცოდნას მაინც შედარებით არასრულყოფილად გადავცემდით იმ სტუდენტებს, რომლებიც მხოლოდ ქართულ ენას ფლობდნენ, რადგან არ არსებოდა არც ერთი ქართულენოვანი ნაშრომი, რომელიც ელინისტური პერიოდისა და გვიანანტიკური სამყაროს შესახებ მოგვაწვდიდა მრავალმხრივ, მრავალასპექტურ ინფორმაციას მოკლედ, ამომწურავად და თან ანალიტიკურად. სტუდენტებისთვის გვიწევდა რამდენიმე წყაროს დასახელება, თუმცა მათი ერთობლიობითაც კი ვერ ხერხდებოდა ამ დანაკლისის შევსება. სწორედ ამიტომ ვნატრობდით „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომს და ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ დღეს ის უკვე ხელთ გვაქვს.

როგორც უკვე აღვნიშნე, „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომი არის **სახელმძღვანელო** ამ სიტყვის პირდაპირი და გადატანითი მნიშვნელობით. ეს არის წიგნი, რომლითაც აუდიტორიებში და დღეს უკვე ონლაინ პლატფორმებზე შევასწავლით ანტიკური სამყაროს დამაგვირგვინებელ, უაღრესად მნიშვნელოვან და წინააღმდეგობრივ პერიოდს სხვადასხვა სპეციალობის სტუდენტებს: ფილოლოგებს, ისტორიკოსებს, არქეოლოგებს, ხელოვნებათმცოდნეებს, თეატრმცოდნეებს და სხვ. სხვათა შორის, პირველ და მეორე ტომთან შედარებით, გაფართოვდა პოტენციური სტუდენტების არეალი და მათ განათლების სპეციალისტებიც შემოემატნენ, რადგან წიგნის საგანგებო თავი ეთმობა „აღზრდა-განათლების ელინურ ტრადიციას ახალ კონტექსტში“. და აქვე უნდა ითქვას, რომ პირდაპირი მნიშვნელობით, სტუდენტებისთვის სწავლების გარდა, ეს ნაშრომი გვასწავლის და გვხელმძღვანელობს ყველას,

ვისაც გვინტერესებს და გვიყვარს ელინური სამყარო მისი მრავალფეროვანი გამოვლინებებით.

„ბერძნული ცივილიზაციის“ პირველ ორ ტომთან შედარებით, მესამე ტომი შეეხება მეტ თემასა და მეტ დარგს, ანუ არის უფრო **ინტერდისციპლინური**, რაც თავად ამ პერიოდის მასშტაბურობითა და სინკრეტულობით არის განპირობებული. ნაშრომი მოიცავს ისტორიასა და ხელოვნებას, პედაგოგიკას, ფილოლოგიის მეცნიერებად ფორმირების საწყისებს, მეცნიერებას – როგორც კულტურის ერთ-ერთ სფეროს, ფილოსოფიას, ისტორიოგრაფიასა და ორატორულ ხელოვნებას. რაღა თქმა უნდა, განსაკუთრებული ადგილი ეთმობა ლიტერატურას: დრამას, ეპიკურ-ნარატიულ პოეზიას, ფიგურულ ლექსსა და სხვ. ინტერდისციპლინურობის გარდა, აღსანიშნავია დესკრიფციისა და ანალიტიკის ჰარმონიული თანაარსებობა. აქ არ არის მხოლოდ ამბების გადმოცემა, თუ რა და როგორ ხდებოდა ელინისტურ ხანაში. აქ არის პასუხები სხვადასხვა მიმართულებით დასმულ საკვანძო კითხვაზე: „რატომ“?

მიუხედავად იმისა, რომ „ბერძნული ცივილიზაცია“ არის ნამდვილად პოპულარული, საზოგადოების ფართო ფენებისთვის განკუთვნილი წიგნი, რომელიც გვაცნობს და გვაყვარებს ანტიკურ სამყაროს, იმავდროულად ეს არის რისმაგ გორდეზიანის ორიგინალური **მეცნიერული** ნაშრომიც. ერთი მხრივ, მასში თავმოყრილია მსოფლიო მეცნიერების აღმოჩენები და მიღწევები, ანტიკური ცივილიზაციის ძირითადი თავისებურებები და კანონზომიერებები, სიძველეთმცოდნეობის ევოლუციის ანალიტიკური ხაზი, ხოლო, მეორე მხრივ, ის წარმოგვიდგენს ქართველი მეცნიერის პირად წვლილს კლასიკური ფილოლოგიის განვითარების პროცესში. პირველ ტომში მო-

ცემულია რისმაგ გორდეზიანის საყოველთაოდ აღიარებული მეცნიერული მიდგომები და აღმოჩენები წინაბერძნულისა და ქართველურის ურთიერთმიმართების, ჰომეროსის ეპოსის შესახებ. სიმართლე გითხრათ, მესამე ტომში არ ველოდი ბატონი რისმაგის ორიგინალურ, ანუ პირად სამეცნიერო ნააზრევს, თუმცა შევცდი. ორ ქვეთავში – „ლიტერატურული ტექსტით თამაშის ექსპერიმენტები“ და „ფიგურული ლექსები“ – აისახა რისმაგ გორდეზიანის ერთ-ერთი ბოლო სამეცნიერო ნაშრომი „ინოვაცია, ფორმალიზმი, ავანგარდი ანტიკურ ლიტერატურაში“, სადაც მკვლევარმა ქართულ სამეცნიერო სივრცეში პირველად შემოგვთავაზა ანტიკური ლიტერატურის ამ მნიშვნელოვანი ასპექტების ლიტერატურათმცოდნეობითი ანალიზი. და, რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე თავში – „გვიანანტიკურობა როგორც კულტურის ისტორიის პერიოდი“ – რისმაგ გორდეზიანმა წარმოგვიდგინა საკუთარი ხედვა გვიანანტიკურობის გააზრებასა და პერიოდიზაციასთან დაკავშირებით. ასევე ყურადსაღებია მოსაზრებები ორატორული ხელოვნების თეორიული და პრაქტიკული ასპექტების შესახებ, რასაც ვხვდებით თავში „აქტიურიდან სასკოლო მჭევრმეტყველებამდე“. სწორედ მსოფლიო მეცნიერების მიღწევების შერწყმა საკუთარ მეცნიერულ მიგნებებთან არის ის, რაც „ბერძნულ ცივილიზაციას“ ამ ტიპის ბევრი საერთაშორისო ანალოგისგან გამოარჩევს, საქართველოში კი მას ანალოგი უბრალოდ არ აქვს.

საყოველთაოდ არის აღიარებული ანტიკურობის თანამედროვეობა და აქტუალობა, თუმცა ანტიკური სამყაროს შესახებ დაწერილი წიგნი შეიძლება ყოველთვის აქტუალური არ იყოს. „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომი ამ მხრივაც გა-

მორჩეულია. მხოლოდ ორ კონკრეტულ მაგალითს დავასახელებ. იგი **აქტუალურია**, რადგან წარმოგვიდგენს ანტიკური ლიტერატურისა და აღმზრდელობითი თეორიების მნიშვნელობას თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობითი და პედაგოგიური პრობლემატიკის კონტექსტში. ჩემი ნათქვამის საილუსტრაციოდ მოვიყვან ორ ფრაგმენტს: „ბერძნების მიერ შემუშავებული აღზრდის პრინციპები გარკვეული სახესხვაობებით ჯერ რომის იმპერიაში, შემდეგ ბიზანტიაში, რენესანსულ და პოსტრენესანსულ, გარკვეულწილად კი თანამედროვე ევროპაშიც აგრძელებს არსებობას“ („ბერძნული ცივილიზაცია“, მესამე ტომი, გვ. 86). „ფიგურული ლექსების შექმნის ტრადიცია არ შეწყვეტილა არც შუა საუკუნეებში, რენესანსისა და პოსტრენესანსულ ევროპაში. ახალი სიცოცხლე ფიგურულმა ლექსებმა აპოლინერის კალიგრამებში შეიძინა, ხოლო ე.წ. კონკრეტულ პოეზიაში ტექსტის ფორმით ფიგურულ მანიპულაციებს უკვე ახალი დროის ერთ-ერთი ანგარიშგასაწევი მიმართულების ხასიათი მიეცა“ (იქვე, გვ. 221). რისმაც გორდეზიანის „ბერძნული ცივილიზაცია“ წარმოგვიდგენს ანტიკური სამყაროს მნიშვნელობას და აქტუალობას სხვადასხვა დარგის სამეცნიერო პრობლემების გადაჭრის პროცესში.

უკვე ვახსენე ტერმინი „ორიგინალური“ როგორც მეცნიერის ინდივიდუალური, პირადი მიგნებისა თუ აღმოჩენის მახასიათებელი. კვლავ მინდა ამ ეპითეტის გამოყენება, ოღონდ მისი სხვა მნიშვნელობით. „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომი არის **ორიგინალური**, ანუ განსხვავებული და თვითმყოფი, გამორჩეული, მაგალითად, მისი შემადგენელი თავებისა და ქვეთავების ძალიან ოსტატურად შერჩეული სათაურებით. თითოეული თავის სახელწოდება არის არა მშრალი ფრაზა,

არამედ შესაბამისი თავისა თუ ქვეთავის რეზიუმე. ანუ სათაური თავად არის მეტყველი და სხარტად, ერთ წინადადებაში გადმოგცემს ელინისტური პერიოდის შესაბამისი სფეროს არსს. მხოლოდ რამდენიმე მაგალითს დავასახელებ: „მოქანდაკეების პერსონაჟები მიწაზე ეშვებიან“, „მომრავლებული ფილოსოფიური მიმართულებები“, „ახალი ქალაქები და ძველის ახალი სიცოცხლე“, „აქტიურიდან სასკოლო მქვერმეტყველებამდე“ და სხვ.

კიდევ ერთი მახასიათებელი, რაზეც მინდა თქვენი ყურადღება შევაჩერო, გახლავთ ის ეფექტი, რომელსაც „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომი ახდენს. ეს არის ძალიან **შთამბეჭდავი** გამოცემა, როგორც შინაარსით, თემატიკისა და პრობლემატიკის მასშტაბით, ისე ვიზუალურად – მასში შესულია ძალიან მაღალი ხარისხის 190-მდე ილუსტრაცია, რისთვისაც განსაკუთრებული მადლობა ეკუთვნის არა მხოლოდ ავტორს, არამედ სულაკაურის გამომცემლობასაც.

„ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომი არის ერთგვარად **„შემაჯამებელი“** გამოცემა, რომელიც აგვირგვინებს, აჯამებს ბერძნული სამყაროს, ბერძნული კულტურის მიერ მრავალი საუკუნის მანძილზე განვლილ გზას და იმავდროულად ქმნის საფუძველს შემდგომი პერიოდის არა მხოლოდ ანტიკური, არამედ დასავლური და აღმოსავლური სამყაროების სიღრმისეულად და ანალიტიკურად გასააზრებლად. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით გამოვყოფდი ბოლო თავს, „გვიანანტიკურობა როგორც კულტურის ისტორიის პერიოდი“, როგორც ათვლის წერტილს ისეთ თემებზე სამსჯელოდ, როგორიცაა ევროპა/აზია, ინტეგრაცია/დეზინტეგრაცია და სხვ., რომელთა

აქტუალობაც არა თუ იკლებს, არამედ სულ უფრო და უფრო იზრდება.

ზემოთქმულიდან აშკარაა „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომის გამორჩეულობა, თუმცა აუცილებელია შეჯამების სახითაც ითქვას რატომ არის ეს წიგნი **უნიკალური**: ეს არის ერთადერთი ნაშრომი, რომელიც სრულყოფილად, როგორც დესკრიფციულად, ისე ანალიტიკურად, იმავდროულად ინტერდისციპლინურად წარმოგვიდგენს ელინისტურ პერიოდს და ეფუძნება არა მხოლოდ სხვა მეცნიერთა ნააზრევს, არამედ თავად ავტორის ორიგინალურ სამეცნიერო ნაშრომებს.

დაბოლოს, რატომ არის „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომი **4D განზომილების**? სამივე ტომს პირობითად აერთიანებს შემდეგი სამი განზომილება: განათლება, მეცნიერება, ანტიკური და, კერძოდ, ბერძნული სამყაროს პოპულარიზაცია... რა შეიძლება იყოს მეოთხე განზომილება? ჩემი აზრით, ეს გახლავთ პოზიტიური ფსიქოლოგია (თუ ფსიქოთერაპია) და ე.წ. ქოუჩინგი, რაც ბოლო პერიოდში ძალიან პოპულარული და საკმაოდ ფართოდ გავრცელებულია. შევეცდები განვმარტო ჩემი მოსაზრება. პოზიტიური ფსიქოლოგია ცდილობს გახსნას ადამიანის ბუნებრივი შესაძლებლობები და დაეხმაროს მას სრულყოფილი ცხოვრებისეული გამოცდილების დაგროვებაში, სამყაროს პოზიტიური ასპექტების გააზრებაში, ხოლო ქოუჩინგი ეხმარება ადამიანებს მოტივაციის ამაღლებაში, საკუთარი პოტენციალის გამოყენებასა და, რაც მთავარია, გამოწვევების დაძლევაში. „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომი დაიწერა ჯანმრთელობის სერიოზული პრობლემების გადალახვის შემდეგ, პანდემიისა და ლოქდაუნის პირობებში, ანუ მაშინ, როცა სამყარო თითქოს შეფერხდა და მისი განვი-

თარება დროებით შეჩერდა. „ბერძნული ცივილიზაციის“ მესამე ტომმა შეასრულა პოზიტიური ფსიქოლოგიის/ფსიქოთერაპიისა და ქოუჩინგის როლი. მან მოგვცა სტიმული, მოტივაცია და კონკრეტული მაგალითი, როგორ არ უნდა შევეუშინდეთ დაბრკოლებებს, რომ ემერიტუსობა შემოქმედებითი და მეცნიერული წარმატებების მხოლოდ დასაწყისია და პანდემია არის კრიზისი, რომელიც შეიძლება შესაძლებლობად იქცეს.

„ბერძნული ცივილიზაციის“ პირველი და მეორე ტომები ჩემი თაობისთვის ემოციურად ძალიან ძვირფასი იყო, რადგან გვახსენებდა 90-იანებს, ჩვენი ცხოვრების რთულ, მაგრამ ძვირფას წლებს. მესამე ტომთანაც ემოციური ბმა გვექნება, რადგან ყოველთვის პანდემიასა და ლოქდაუნს გაგვახსენებს და თან ყოველთვის შეგვახსენებს, რომ ნებისმიერი კრიზისი რეალური საქმეებით დაიძლევა.

ირინე დარჩია,

თსუ, ასოცირებული პროფესორი
ევროკომისიის უმაღლესი განათლების ექსპერტი